

VYDŪNAS
GYVENIMAS
PRŪSIJ
LIETUVOJE

APIE 1770 M.,
KAIP JI VAIZDAVO
KRISTIJONAS DONELAITIS

Iliustracijos dailininko V. K. Jonyno
Viršelį piešė dailininkė I. Ralkevičiūtė

Spaudė: Leidykla ir spaustuvė „AISTIA“ Kassel - Mattenberg.
Hof - u. Waisenhaus Buchdruckerei, Kassel - B.

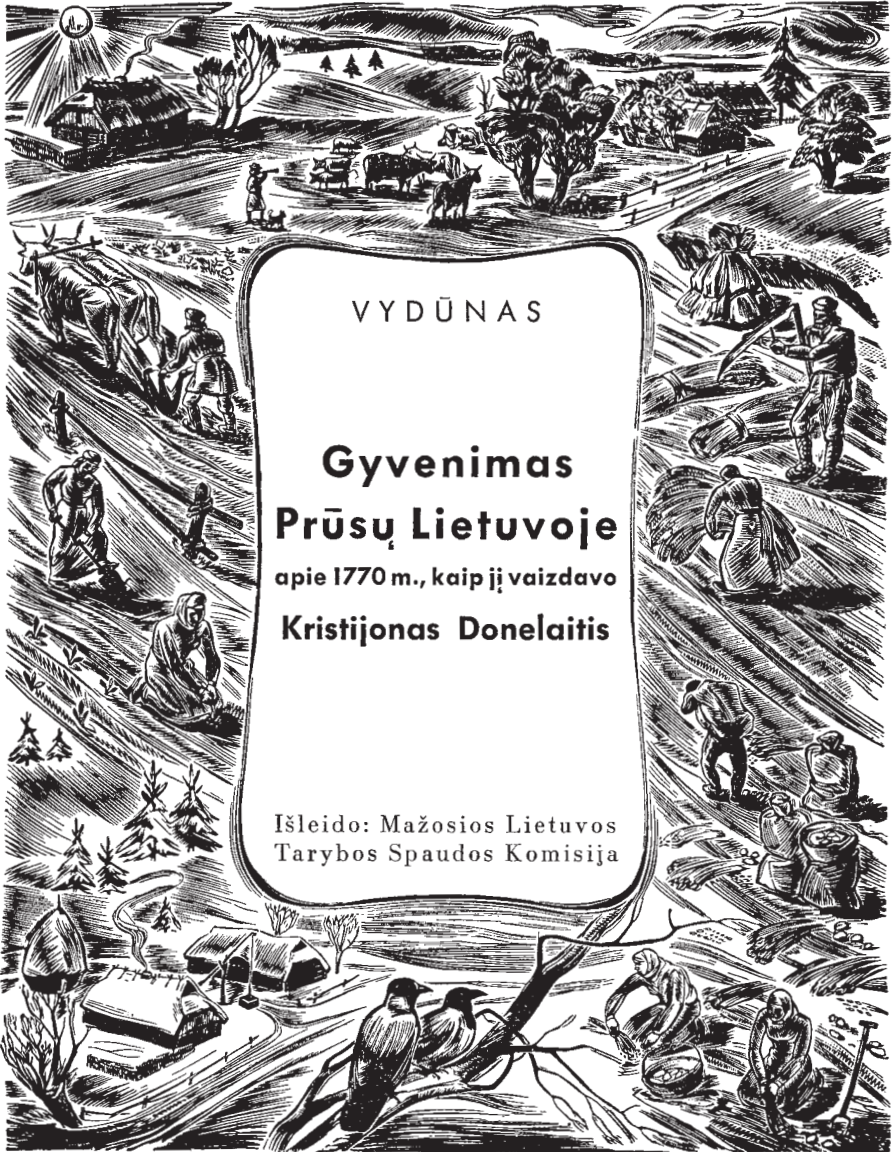
UDK 821.172(092)
Vi46

ISBN 978-609-95541-3-6

ISBN 978-609-95541-3-6

9 786099 554136

VYDŪNAS

**Gyvenimas
Prūsų Lietuvoje**
apie 1770 m., kaip jį vaizdavo
Kristijonas Donelaitis

Išleido: Mažosios Lietuvos
Tarybos Spaudos Komisija

Išleista Vydūno draugijos užsakymu
www.vydunodraugija.lt
2014 m.

Knyga skiriama K.Donelaičio metams.

Spausdino UAB „PRINT EASY“
A.Juozapavičiaus pr. 7N, LT-45251 Kaunas
Tel. 8 676 33323, el. paštas: info@printeasy.lt
Tiražas 500 egz.

L e i d ė j ū ž o d i s

Taip jau buvo lemta, kad didžiam XX amžiaus Prūsijos lietuviui Vydūnui teko dėti bene paskutinius taškus lietuvskojoje šio krašto raštijoje, kurią savo katekizmo *prastais žodiais lietuvinkump ir žemačiump* 1547 metais Martynas Mažvydas pradėjo ir kurią į pasaulinio lygio aukštumas XVIII amžiuje savo *Metais* iškėlė Kristijonas Donelaitis. Paradoksaliai atrodo faktas, kad pirmąją lietuvišką ne tik šio krašto, bet ir visų lietuvių knygą - minėtąjį katekizmą (ne kopiją, o Karaliaučiuje spausdintą originalą) galime net pavartyti, kad *Metai* šiandien milijoniniais tiražais didžiosiomis pasaulio kalbomis pasklidę po didžiąją planetos dalį, tuo tarpu kai bene paskutinioji užnemunės Rytprūsiose, Tižėje, spausdinta lietuviškoji knyga, kurios autorius - Vydūnas, atrodo yra dingusi amžiams. Jo traktatas *Žmonijos sąmoningumas jos tikybinuose padavimuose, šventraščiuose ir šventuose žymženkliuose* 1941 m. jau buvo išspausdintas O.Mauderodės spaustuvėje, bet dėl autoriaus politinio nepatikimumo nebuvo gautas valdžios leidimas jį platinti. Trejetą metų labai akylai saugomas visas tiražas išgulėjo spaustuvės sandėlyje, o vėliau žuvo besibaigiančio karo liepsnose. Žinoma, tai nebuvo paskutinioji Vydūno ar apskritai šio krašto žmogaus parašytoji lietuviška knyga. Po karo jų pasirodė, ir ne viena, bet Karaliaučiaus krašte – jau nebe.

Pats Vydūnas po karo išleido dar 5 nedidelės apimties

knygeles (jeigu pridėsime vienos iš jų dar ir vokiškąjį variantą – iš viso bus 6). Visos jos išspausdintos 1947- 1948 metais. Paskutiniai, sprendžiant pagal įžanginėje pastaboje nurodytą datą – *Joninių vakaras*, 1948 mt. ,– buvo skirta K. Donelaičiui. Jos pilnas pavadinimas – *Gyvenimas Prūsų Lietuvoje apie 1770 m., kaip jį vaizdavo Kristijonas Donelaitis*. Ją išleido į Vokietijos gilumą pasitraukusių mažlietuvių 1947 m. įsteigta Mažosios Lietuvos Tarybos Spaudos Komisija, o išspausdino Kasselyje-Mattenberge veikusi leidykla ir spaustuvė AISTIA. Prieš metus toji pati Komisija šią Vydūno knygelę jau buvo išleidusi vokiškai (*Die Lebenswelt im preussischen Litauen ums Jahr 1770 nach den Dichtungen des Pfarrers Christian Donelaitis mit ihrer voelkischen Bedeutung*). Taigi, paskutiniai Vydūno knyga – studija apie XVIII amžiaus būrų dainiaus nemirtingąją poemą (lietuviškasis variantas).

Liko keliolika didesnės ir mažesnės apimties nespausdintų tiek lietuviškai, tiek vokiškai rašytų darbų, iš kurių ypač paminėtina vokiečių tautos likimui skirta studija *Didysis klausimas kosminiu požiūriu (Die grosse Frage in gegenwärtigen Menschheitserlebnis erwogen aus kosmischer Schau)* Jos vertimas į lietuvių kalbą skelbtas Vydūno Raštų Ketvirtajame tome (Vilnius, 1994).

Skaitytojų dėmesiui pateikiama knygelė apie Kristijoną Donelaitį buvo skirta tiek vokiškai, tiek lietuviškai besimokantiems lietuvių moksleiviams, kurie kartu su tėvais buvo priversti bėgti iš bolševikų užimamos tėvynės ir rado laikiną ar nuolatinį prieglobstį tuometinėje Vokietijoje. Didžiąją jos dalį sudaro *Metų* atpasakojimas savais žodžiais. Poemos turinys, netgi

pasakojimo tonas ir silistika perteikiami gana tiksliai, tačiau visa tai gana subtiliai perleidžiama per filosofinę paties knygelės autoriaus regėjimo prizmę. O pati to regėjimo filosofinė pozicija pateikiama įvadiniame ir baigiamajame autoriaus tekstuose, kuriuose ryškinama mintis kad žmogaus būtis yra glaudžiai susijusi su tautos būtimi, su jos pasaulėjauta, doroviniais gyvenimo pagrindais, papročiais, gyvensena. Pati tauta turinti Kūrėjo jai skirtą uždavinį būtis vyksme, todėl niekas negali užginčyti jos teisės į buvimą, kartu ir į to uždavinio vykdymą. Taigi, nei nutautinimas, nei nutautėjimas Dievo akyse yra nepateisinami. Kur to pateisinimo ar pasiteisinimo esama, prasideda žmoniškumo nuosmukis. Vydūno aiškinimu, K.Donelaitis, savo nemirtingoje poemoje pavaizduodamas XVIII a. Prūsų lietuvių valstiečių gyvenimą per metų laikų ciklą, šias mintis akivaizdžiai patvirtinęs. Mat, po XVIII a. pradžioje Prūsų Lietuvoje siautėjusio maro čia buvo atkeldinta nemažai kolonizatorių kitataučių - vokiečių, šveicarų, prancūzų, kurie į gryną lietuviškąjį etnosą išlaikiusių senbuvų gyvenimą įnešė vienokių ar kitokių ne visada išėjusių į gera naujovių. O į gera neišėję tai, kas senbuvius skatino atsižadėti kai kurių savų papročių, kėlė norą kalbėti ne sava kalba ir taip stengtis būti panašesniais į civiliziuotesniais atrodančius atsikėlusius naujuosius gyventojus. Tokias pastangas, klojusias kelią vėliau suintesyvėsiančiam Prūsijos lietuvių nutautėjimui, lydėjo visokios su dorovės nuosmukiu susijusios negerovės, iš kurių didžiausioji buvusi Dievo duotos tėvų kalbos ir protėvių etninio paveldo negerbimas. Laimei, tokios įgimtojo tautiškumo paniekimo apraiškos Metų kūrimo laikais buvo dar negausios, todėl poemoje jos neiškyla į pirmą planą. Tačiau evangelikų

liuteronų pastorius K.Donelaitis neprašina pro jas, neapsimeta jų nematęs, nelieka joms abejingas. Jis jas traktuoja kaip prasikaltimus prieš Dievą, kaip didelę nuodėmę. Vydūnas jau gyveno Prūsų lietuvių nutautinimo ir nutautėjimo apogėjuje ir savo kultūrine veikla stengėsi švelninti jos padarinius, iš kurių skaudžiausias jam atrodė nutaustančiųjų tėvynainių dorovingumo nuosmukis, akivaizdus žmoniškumo sumenkėjimas. Todėl K.Donelaitis jam atrodė kaip jo pirmtakas, kuris dar XVIII amžiuje įspėjo ne tik apie lietuvininkų nutautėjimo grėsmę, bet ir apie tai, kokios negatyvios gali būti to nutautėjimo pasekmės žmoniškumui.

Paprašytas žinomo Prūsijos lietuvių veikėjo Erdmano Simonaičio, knygelę apie K.Donelaitį Vydūnas rašė moksleiviams, tačiau jos rašymo tikslas buvo platesnis: padėti susitelkti karo audrų iš Tėvynės išblokštiems tautiečiams, sustiprinti jų tikėjimą tautos ateitimi, pasiryžimą ir pačiomis sunkiausiomis aplinkybėmis išlaikyti savąjį tautiškumą. Tokią savo misiją ši knygelė bus tikrai atlikusi. Ji nėra praradusi savo švietėjiškos vertės, nes ir šiandien gali padėti geriau suvokti K.Donelaičio nemirtingojo kūrinio prasmę, istorinį bei dabartinį aktualumą. Tokį suvokimo poreikį skatina ir didžiojo lietuvininkų būrų poeto 300 metų gimimo sukaktis.

Vacys Bagdonavičius

P a s t a b a

Šis raštelis sukurtas, pageidavus ir padėjus žymesnybės Erdmano Simonaičio, lietuvio, kuriam dėl tautiškumo teko daug pakęsti ir kurs nori dabar kitiems suteikti tai, kas galėtų jiems padėti nors kiek pamiršti skaudžias savo patirtis. Tegul tas veikalėlis, koks jis ir netobulas, būna tam tinkamas.

Savo raštuose vartoju, kaip žinoma, savo rašybą. Pažadėjęs tai daryti Vilniuje 1912 mt. Romui Bytautui, noriu tai ir tesėti. Bet prašytas, leisti savo raštelį apie Kr. Donelaičio raštų turinį spausdinti įprasta rašyba, sutikau, kadangi moksleiviams būsiąs vartojamas. O tik jaučiu nusikalstąs, stabdydamas tautiškumo pažangą ir rašyboje. Be to, tremtyje viskas silpnina tautiškumą. Todėl vengtina, kas galėtų jį kaip nors užgauti. Bet tikėtina, kad nepoilgo ir rašybos atžvilgiu tautiškumo dvasia atsigaus iš savo menkumo ir atmes kitų tautiškumo požymius laikydamasi savo tautiškumo apsireiškimu ypatumais. Apie tai reikės dar aiškinties.

Detmolde, Joninių vakaras, 1948 mt.

V y d ū n a s

Nuoširdžiai dėkojame dail. V. K. Jonynui, už sutikimą, šitam leidiniui naudotis jo iliustracijomis iš „Donelaičio Metų“.

Leidėjai

I

Lietuviškumo Likimas

Rodos, žmonijai dar niekuomet neteko tai patirti, dėl ko ji dabar vaitoja. Visame pasaulyje, o ypačiai Europoje sukilusios audros grėsė sutriuškinti visa, ką žmonės yra sukūrę, o taikė vyriausiai į pačią žmonią, į jos tautas.

Labai skaudžiai tai apsidreiskė tuose kraštuose, kurių galios stojosi į karą. Bet rodos, lyg daug daugiau nukentė tos mažos tautos, kurios visai nelinko dalyvauti kariavime.

Todėl ir klausiasi ne tik lietuvis, bet ir kitos tautos žmogus, kodėl kaip tik jį pataikė toks skaudus likimas. Tačiau jis negalvoja taip klausdamas tik vien apie save, bet dar labiau apie savo tautą ir savo Tėvynę. Ir atsižvelgia į vyksmus ir aplinkybes paskutinės ir senesnės praeities.

Visuomet lietuvių tautai reikėjo daug pakęsti. O kad lietuvis niekadoms nebuvo ištremiamas kaip šiais laikais iš gimtinės savo šalies, jis tačiau vis buvo labai spaudžiamas, slėgiamas, pavergiamas.

Bet reikėtų numanyti, kad visa tai turi ypatingą prasmę. Kas žmogų pataiko, yra Kūrybos vyksmo reiškinys. Skaudžiais laikais žmonės veikiau subunda tam, kas yra esmiškasis žmoniškumas, kaip reikėtų išmintingiau, doriau pasielgti.

Subunda net visa tauta. Ir pradeda apie tai mąstyti, kas ji yra žmoniyoje, ką ji čia reiškia. Reikėtų suprasti, kad kiekviena tauta yra pasaulio Kūrėjo kūrinys, kuriam jo užduota ypatinga pareiga. Žmonės, santykiuodami vieni su kitais, sąmoningėja, įgyja aiškesnę žvilgį į gyvenimą.

Karo laikais tūlos tautos buvo užplūstos kitų tautų karių ir susipažino su jų ypatumais. Bet dabar, turint viešėti ir gy-

venti su kitų tautų žmonėmis, juose dar visa kas kitaip patiriama. Bet atkilusieji žmonės pasidaro žinomi ir kitiems. Taip ir lietuviškumas pasidarė geriau žinomas labai plačiai.

Amžių viduje, ypačiai jo pabaigoje po Vytauto Didžiojo, lietuviškumas pasiskelbė kaip labai reikšminga žmonių valdymo galia. Bet pamažu ji buvo lenkų galios, o po Lenkijos padalinimo rusų galios visiškai sušliurpta. Tada lietuviškumas ir vis daugiau dingo iš žmonijos žinojimo. Tiesa, tautinis jo ypatumas vis tebuvo maža pažįstamas, bet dabar jis likosi beveik visai tik namų, tik šeimos dalyku.

Prūsų Lietuvoje jis galėjo dar ilgai paprastu būdu apsi-reikšti ir laikytis. Vokiečių valdžia leido lietuviams gyventi atskiruose savo kaimuose. Bet kai atkilo salzburgiečiai, prancūzai ir kiti, jie veikiai apsigyveno jų tarpe. Iš to pasidarė visokie santykiai, ir lietuviškumas pradėjo nykti.

Bet kaip tik tai sužadino lietuviuose numanymą to, ką lietuviškumas jiems reiškia. Kilo tam skatinimai, kaip tai dažnai nusiduooda, iš vieno žmogaus. Ir svarbus tam pasidarė parašytas žodis. Pirmieji raštai lietuvių kalba pasirodė 1547 metais. Jie buvo skirti tikiybiniams klausimams. Tautiškumas tesiskelbė kalbamu žodžiu.

II

Pirmasis žymus Lietuviškumo Pasiskelbimas Raštu

Lietuvių tauta kartais vadinta dainių tauta. O tai yra tiesiog geras jos vertinimas. Vokiečiai dažnai skelbia, kad čia, kur dainuojama, galima linksmai viešėti. Nelabi žmonės neturį dainų. Bet lietuviai visados visa ką ir pasipasakodavo. Kartodavo, ką jiems tėvai iš protėvių pranešdavo. Ir stebėties tenka, kokie gilūs regėsiai tuo apsireiškia. Bet nei dainos, nei pasakos ir padavimai nebuvo raštu užbrėžti. Žmonių atmintis jas nešė nuo kartos į naująją kartą.

O tada buvo kaip tik dvasininkas, lietuvis, kurs prasimanė lietuvių gyvenimą, lietuvių ypatumus, vadinas, lietuvišku-

mą raštu atvaizduoti, kaip jis metų laikais pasireiškia. Tuo jis ir paveikė lietuviško žmogaus esmę. Skatino ją susimąstyti ir stipriau atsistoti žmonių gyvenime.

Šis dvasininkas buvo Kristijonas Donelaitis, kurs savo laikais, kaip dažnai mokslintų žmonių buvo daroma, vadinosi lotynų būdu Donalitiūs. Todėl vienas vokiečių mokslininkas manė, jis nebuvo lietuvis, o gal veikiau škotas. O Donelaitis buvo juk gimęs kaip ūkininko sūnus netoli Gumbinės 1714 metais, sausio mėn. 1 d. ir mokslintas kunigavimui Karaliaučiaus universitete. Ejęs ilgą laiką kunigo pareigas Tolminkiemiuose, taipgi netoli Gumbinės, jis mirė 1780 m., vasario 18 d.

Su savo apskrities žmonėmis jis labai mielai draugavo. Dažnai jis juose viešėdavo, pasikalbėdavo su jais, ragino geram ir paskaitydavo jiems, ką jis apie jų gyvenimą buvo parašęs. Matyt iš to, kad jis jautėsi jų draugu, kad gedėjo su jais ir paguodė juos. Tiesa, kartais juos ir pabardavo.

Labai svarbu jam buvo, kad lietuviai elgtųsi dorai, kad jų širdis vis ir kreiptųsi į Dievą. Jis aiškiai išmanė, kad žmogus tik tada veikiau pasilieka doras, jeigu palaiko prigimtą tautiškumą. Kur žmonės stengiasi prisipratinti prie kito tautiškumo, čia jų dorovė menkėja, žmonių žmoniškumas apmiršta ir visokie niekšišcumai iš jų apsireiškia.

Svetimųjų negerumai kartojami dargi perviršijančiai. Ir taip iškylą iš žmonių visokie blogumai. Žmonės tiesiog ištvirksta. Aiškėja kietširdiškumas, žiaurumas, apgaulumas ir daug visokių kitų nedorybių, kurios lietuviams šiaip yra visai neįmanomos. Lietuviams, taip sako Donelaitis, pridera būti tauraus žmoniškumo žmogystomis. Bet toks žmoniškumas tegali atsiskleisti, lietuviams apsireiškiant protėvių būdu, jų pavyzdžiu, elgesiu ir kalba.

Donelaitis savo raštus ir padavė kitiems kunigams, kurie jais ir labai pasimėgo. Taip šitas lietuviškumo skelbimas ir plito. Lietuviškumas pasidarė geriau pažįstamas. Bet Donelaičio raštai tebuvo pirmą kartą spausdinami 1818 metais. Padarė tai galima Karaliaučiaus profesorius Dr. Ludvigas Rhėsa, kurs taipgi buvo lietuvis, kilęs iš Kuršių kopų. Jis pasiprašė iš Donelaičio draugo, kunigo Jordano, Donelaičio raštus, ku-

rių kelis Donelaičio našlė jam buvo įteikusi. Rhėsa taip labai buvo jų paliestas, kad tuojau išvertė juos į vokiečių kalbą. Vėliau jis iš kito Donelaičio draugo, kunigo J. F. Hohlfeldo dukters, be kitų Kr. D. kūrinių, gavo ir visus Metų Laikus. Jis ir juos išvertė į vokiečių kalbą.

Tom dviem kalbom ir buvo tad Metų Laikai 1818 metais išspausdinti. Bet J. L. Rhėsa buvo iš jų išbraukęs visa, kas bloga parašyta apie vokiečius didžiūnus, kas pasakyta stambiu būdu, nešvankiais prasitarimais. Tačiau lietuviškumas buvo skelbtas, ir iš lengvo pasidarė vis geriau žinomas.

III

Tautiškumo, labiausiai Lietuviškumo Įsigalėjimas

Yra tikrai nuostabu, kad tuo pačiu laiku tūlų šalių žmonės domisi tais pačiais dalykais. Kristijonas Donelaitis jau tėsi skatinamas savo mintis eilėmis tokiu masčivimu parašyti, kaip daryti tai mėgdavo senovės graikų rašytojai. Išmokęs graikų kalbą, jis turbūt numanė, kad labai panašus yra lietuvių kalbos kirčiavimas į graikų kalbos pabalsėjimą. Todėl ir parašė savo eiles pagal graikų pavyzdį.

O tuo pačiu laiku ir vokiečių rašytojai pradėjo pamėgdžioti senovės graikus. Gal pirmas taip rašė Friedrich Gottlieb Klopstock. Kūrė tokiu būdu savo veikalą Messias ir savo giesmes, vadintas žodžiu Oden. Ir po tų metų rašė taip ir Friedrich Schiller bei Johann Wolfgang Goethė savo eiles.

Galėtum beveik manyti, kad tam skatino tai, kaip Kr. Donelaitis buvo apsireiškęs. Bet nepasidarė tai plačiau žinoma. Apie jo kūrinius težinojo jo kaimynai ūkininkai lietuviai ir jo draugai kunigai, būtent kunigas Jordan iš Walterkiemio, kunigas Hohlfeld iš Išdagų ir gal dar vieni kiti. Jie ir pasidarė nuoraščiai iš tų veikalų.

Bet tuo pačiu laiku kilo Vokioje ypatingas susidomėjimas tautų ypatumais. Ir vėl buvo dvasininkas, kurs labai į juos

atsižiūrėjo, būtent Johann Gottfried Herder. Gimęs 1744 metais Rytprūsijoje Mohrungenų vietovėje, turbūt, susipažino su lietuviais, kurių tais laikais ten dar buvo. Jų dainos, kaip labai žymi tautiškumo apraiška, labai jį paveikė. Ir jis pradėjo jų rinkti, bet ir iš visokių tautų.

Studijuodamas Strassburge, jis 1770 metais susipažino su J. W. Goethe ir vėliau gyveno toje pačioje vietovėje, kaip tasai, būtent Weimare, kur vėliau jis buvo vyriausiasis dvasininkas. Čia jis išleido 1805 metais savo dainų rinkinį „Stimme der Völker in Liedern“ (Tautų balsas dainose). Norėjo be abejonės tuo pareikšti, kad tautų ypatumas, tarsi jų siela, ryškiausiai numanyti jų dainose. Todėl ir neįvardijo savo leidinio Stimmen der Völker, kaip tai dažnai klaidingai skelbiama, bet Stimme (balsas) der Völker.

Tame rinkinyje buvo ir kelios lietuvių dainos randamos. Jos taip labai pataikė didžią reikšmę įgijusį J. W. Goethę, kad jis net penkiomis tų dainų pasinaudojo keliems savo kūriniams. Jos buvo, žinoma, verstos į vokiečių kalbą. Galbūt, pats Herderis galėjęs tai padaryti.

Herderio pavyzdžiu sekė veikiai du kitu vokiečiu, būtent Achim von Arnim ir Klemens Brentano. Juodu išleido 1806—1808 metais vokiečių liaudies dainų rinkinį „Des Knaben Wunderhorn“ (Berniuko stebuklingas trimaitis). Ir po tūlų metų, turbūt 1828 metais, prof. Dr. L. J. Rhēsa išleido didoką lietuvių dainų rinkinį lietuvių ir vokiečių kalbom.

Tuo tai lietuviškumas vis garsiau skelbėsi vokiečiams, bet kartu ir plačiau. O daugiau dar, kai Donelaičio raštai buvo iš naujo spausdinami. Padarydino tai mokslininkas Augustas Schleicheris 1865 metais Petrapilyje, jos Akademijos pagalba, bet vien lietuvių kalba. Ir pastebėtina, kad taip Donelaitis su savo lietuviškumu skelbtas Rusijoje.

Pirm tūlų metų buvo jau ir Lietuvoje pasižyminčiu raštu lietuviškumas garsinamas. Ir vėl tai padarė dvasininkas net aukšto laipsnio, būtent vyskupas Antanas Baranauskas. Jis sukūrė A ny k š č i ū Š i l e l ė j. Taip lietuviškasis žmogaus susipratimas lietuvišku žodžiu vis garsiau pasidarė žinomas žmonėms.

Labai daug tam reiškė ir naujas Donelaičio kūrinų atspausdinimas. Karaliaučiaus profesorius G. H. Nesselmann jį priruošė 1869 metais antraščiu Christian Donalitiūs Litauische Dichtungen nach Königsberger Handschriften mit metrischer Übersetzung, kritischen Bemerkungen und genauem Glossar (Krist. Donelaičio lietuviški kūriniai iš Karaliaučiaus rankraščių, mastuotai išversti su svarstančiomis pastabomis ir tikringais žodžių aiškinimais).

Donelaičio pavardę Nesselmannas skelbė taip, kaip Donelaitis pats pasirašydavo. Ir jis labai barė prof. L. J. Rhėsa, kad jis neskelbęs Donelaičio raštų, kaip kokie jie parašyti, bet visa ką praleidęs.

Labai reikšminga yra, kad Donelaičio raštai po jų atspausdinimo buvo augštesnėse Rytprūsių mokyklose ir Universitete naudojami lietuvių kalbos pamokose, nors jie labai pridrabstyti slavų ir vokiečių žodžių. Vartoti yra ir visokie nešvankūs žodžiai, kuriais tik tam tikri lietuviai apsireiškia, bet kurie paprastai vengiami.

Donelaičio raštuose ir labai prasiveržia tūlos negeros lietuvių ypatybės, visokios nedorybės, kad skaistusis lietuviškumas pasilieka lyg jau už jų. Kalbėta pvz., kad lietuviškosios dainos yra apsigėrusiųjų bliaujamos. Kr. D. taip smarkiai tai bara, kaip kad aplamai dainų neapkęstų. O, rodos, kad jo tuo norėta pasakyti, kaip tie malonūs lietuviškumo apsireiškimai atitinkamai turėtų būti pranešami.

Visdėlto Donelaičio kūriniai ne vien skelbė lietuviškumą apskritai, bet leido ir numanyti, koks malonus, koks žmoniškas yra esmiškasis lietuviškumas.

Pagaliau primintina, kad Kristijono Donelaičio kūriniai vėliau buvo lietuvių spausdinami ir skleidžiami tūlais leidiniais. Pasirodė jie Tilžėje, Vilniuje ir net Amerikoje, vietovėje Shenandoah. O labai meniškai su pavaizdavimais tūlų atsitikimų buvo jie išleisti 1940 metais, Kaune, Švietimo Ministerijos net labai geru popieriu. Spaudai paruošė juos J. Ambrazevičius, o raizininiais papuošė V. K. Jonynas.

IV

Ypačiai pastebėtini Donelaičio Pasireiškimai

Skaitant Kr. D. raštus, tuojau pasidaro aišku, kad jis žmogų supranta visai lietuvišku būdu. Jis jį mato viduje pačiame gamtos gyvenime ir jo vyksmuose. Jam atrodo žmogaus gimimas, augimas, brendimas, vytimas ir išnykimas visai panašus į tą, kuris darosi augmenijoje ir gyvijoje. Su visu tuo žmogus gyvena ir santykiuoja.

Dažnai Kr. D. primena, kaip labai naudingos yra visos šio gyvenimo sritys vienos kitoms, bet ir tai, kaip augmenija ir gyvija iš žmogaus laukia visokio padėjimo. Todėl žmogus ir turėtų visa, kas gyva, pasitikti tauriausiu žmoniškumu. Tai esą lietuviui jau su prigimtimi užduota.

Iš tokių pareiškimų aiškėja Kr. D. lietuviškumas. Visuomet lietuviai yra vertinę ir šelpę tai, kas gyva, ir jo tarpimui skyrę savo veiklą. Todėl gana dažnai ir tūli vokiečiai, kurie rašė apie lietuvius, yra tai minėję, kaip lietuviai yra linke kiekvieną gelbėti, kuriam tai reikalinga. Kalba apie tai jau Th. Lepneris apie 1675 metus, kurs šiaip lietuviams rodėsi nepalankus, pirm to jau Praetorius, 1670 metais, Imman. Kantas 1800 metais ir tūli kiti.

Labai reikšminga ir tai yra, ką Kr. D. apie tai kalba, kaip dorai lietuviai elgiasi, kada jie dar nėra atsikreipę nuo lietuviškumo. Todėl jis ir kartotinai ragina apsisaugoti nuo nuslinkimo, nuo nutautimo. Žmonių vertybės žymiai menkėja, taip jis sako, kada jie paveldėtomis ypatybėmis nebsirūpina ir pratinami apsireikšti ir elgtiesi kaip svetimieji. Tada tikrasis žmoniškumas lietuviuose tiesiog slopinamas. Ir taip tada lietuviškumas nebetenka žmonėse savo reikšmės ir išnyksta.

Bet kaip labai reikšminga žmogaus taurėjimui, Kr. D. skelbia gyvąjį tikiškumą. Kur toks yra, čia žmogus visame, kas tenka patirti, kas vyksta, mato Viešpaties Dievo valią, malonę ir galią. Žmogus turi Jam atsiduoti ir visa, kas jam gyvenime tenka, priimti kaip Dievo duota. Visos patirtys yra

prasmingos. Jomis žmogus skatinamas atsiminti Dievą ir Jopi kreipties.

Kalba taip, tiesa, dvasininkas. Bet apsiereiškia tuo kaip tik ir pats lietuviškumas. Jame ir tuo laiku, kada lietuviai dar nebuvo pažinę krikščioniškus tikybos mokslus, tikybiniai jų išmanymai pralenkė toli ir krikščioniškų tautų nuomones. Yra sužinota, kad lietuvių tautos valdovas Gediminas, valdęs Lietuvą 1315—1345 metais, nesileido krikštyties, sakydamas, kad kiekviena tauta garbinanti Dievą savo būdu, bet Jis vis ir visur esąs tas pats Vienas.

Toks tikybinis išmanymas yra lietuviams tarsi likimo pri skirtas. Todėl tokiu ypatingu ryškumu galėjo apie tai Kr. D. ir kalbėti. Ir tuo tai jo kūriniai yra svarbaus tūrio. Tikybišką žmogus mato visą gyvumą, visa, kas vyksta platesniuose santykiuose ir skaitesinėje šviesoje. Jis gali tada ir tikrai vaizdingai pasireikšti ir tuo kitus taip paveikti, kad juose sušvinta aiškesni ir giliau siekią regėjimai.

Kr. Donelaitis savo raštuose, tiesa, primena dažniau tai, kas bloga žmonėse, negu tai, kas gera. Bet reikėtų tą taip suprasti, kad jis atsistoja ties prasiveržiančiu nedorumu lietuviuose, jeib žmonės tai aiškiau numanytų ir nuo to nusikreiptų. Donelaičiui rūpėjo labai lietuviškumo taurėjimas. Vis jis norėjo jame matyti prašvintantį iš jo esmiškąją žmoniškumą. Gal jis jautėsi tam pašauktas, kaip dvasininkas, bet vis iš jo kartu ir kalba lietuviškumas.

Toliau tai šiame rašte bus suglaustai kartojama, ką Donelaitis aplamai pareiškia. Suprantama, tai negali būti pateikiama paties Donelaičio sakiniiais. Todėl jo kūrinių apie metų laikus turinys bus, prisilaikius prie jo dėstymų, trumpai atpa sakojamas. Bet pradžia visų kūrinių, o paskutiniojo ir pabaiga, bus pateikiama paties Kr. D. žodžiais.

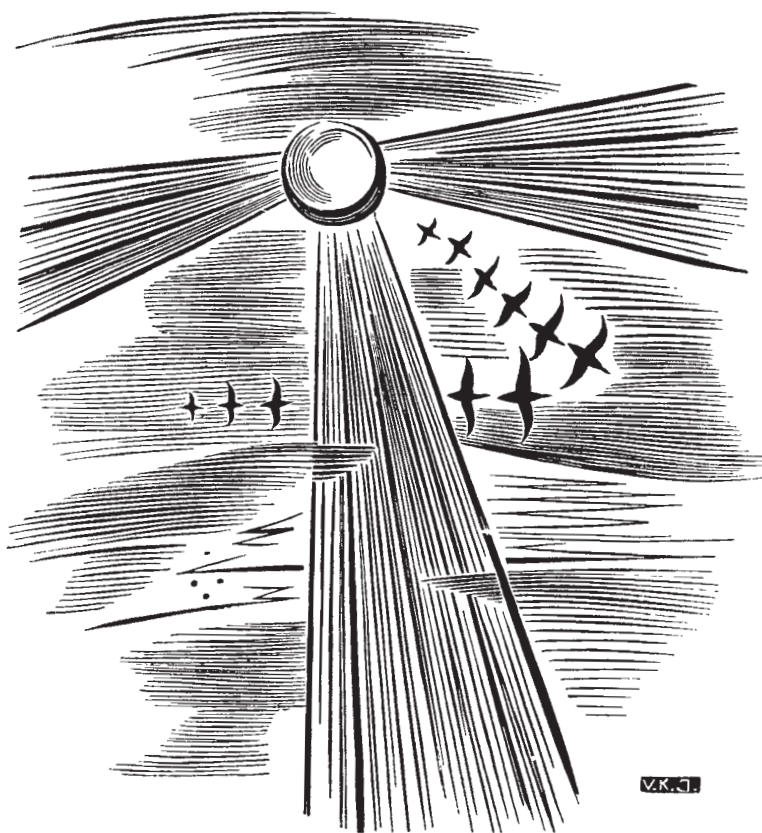
Paprastai visiems tiems kūriniams yra dabar dedamas antraštis: Metų Laikai. Bet jis nėra Kr. D. užmanytas. Jis tėra kiekvienam rašiniui suteikęs antraštį pagal laiką. Taip tada skaitome: Pavasario Linksmybės, Vasaros Darbai, Rudenio Gėrybės ir Žiemos Rūpesčiai.

Dar pastebėtina, kad Kr. D. apsiroiškia pasikalbėjimais tarp kelių kaimo žmonių. Ir prisimena senųjų graikų išminčiaus Platono raštai, kurie panašiai sukurti. Tik čia žmonės kalba apie visa ką svarstydami, o Donelaičio žmogystos, lietuviai kaip ir vokiečiai, apreiškia savo patyrimus, savo nuomones, bet kartais ir savo nelabumus.

Kalbindami vienas kitą, jie kartais vartoja ir žodžiu - du gaidžau ir gaideliau. Tūli vokiečiai tai aiškina, kad žmogus taip buvęs lyginamas į gaidį. Bet apie gaidį sakoma, kad jis giedas. Iš to reikia spręst, kad žodis gaidys reiškia giedotoją. Taip reikėtų ir suprast šį įkalbinimą, būtent gaidžau, gaideli.

Ir taip dabar prieikime arčiau paties Donelaičio žodžius ir platesnius jo sumanymus.

v

PAVASARIO LINKSMYBĖS

Pradedamas kūrinys šitais žodžiais:

Jau saulelė vėl atkoptama budino svieta
Ir žiemos šaltos triūsus pargriaudama juokės.
Šalčių pramonės su ledais sugaišti pagavo;
Ir putodams sniegs visur į nieką pavirto.
Tuo laukus orai drungni gaivindami glostė
Ir žoleles visokias iš numirusių šaukė.
Krūmai su šilais visais išsibudino keltis,
O laukų kalnai su kloniais pametė skrandas.
Vislab, kas rudens biaurybėj numirė verkdams,
Vislab, kas ežere gyvendams peržiemavojo
Ar po savo keru per žiemą buvo miegojęs,
Vislab tuo pulkais išlindo vasarą sveikint“.

Toliau tad vaizduojama, kaip gamta pavasarį visiškai pasikeičia, kaip visoks gyvumas sukyla, visokie gyviai daugėja, kurių tūli žmogui ir yra labai įkyrūs, bet jie visi atsiranda džiaugties pavasariu.

Visai taip juo džiaugiasi ir žmogus. Jis stebi, kaip gandras darbuojasi susikurdamas lizdą, kaip gervinas skambina dangų ir visokie paukšteliai krūmuose ir girioje: gegužė, lakštingalas gieda, kregždės šaudo per orus. O visi jie kuklūs savo išvaizda. „Sakyk, gaidel, dėl ko tu taip pasislėpęs paderi šūkauti?“— taip kalbinamas lakštingalas.

Kaip visi tie paukšteliai, taip turėtų ir žmogus gyventi Dievui būdamas vis dėkingas. Nieks neturėtų girtiesi, savo drabužiais puikauti ir neplepėti niekų.

Savo elgesiu paukštis yra pavyzdys žmogui, labiau dar savo saikumu. Tiesa, paukščiai turi ir savo viešpatį, būtent erelį. Taip ir žmogus yra pastatytas po užvaizdu. Ir visa ką tenka pakešti ir daug ašarų pralieti. Žmonija yra tai patyrusi nuo pat Adomo ir Ievos laikų.

Bet po skausmų yra ir džiaugsmo. Gaila tiktai, kad dažnai turima pasiskųsti dėl jaunosios kartos elgesio, kurs pada-

ro gėdą lietuviams. Jaunieji jau greitai meta senųjų būdus ir atsiduoda svetimiesiems. Nesieltgia taip visi, kurie stropiai darbuojasi. Darbas padeda iškilt iš visokių niekingų užgaidų ir vargų. Darbas vis tinka ir Viešpačiui Dievui.

Darbu net gyvuliai yra pavyzdingi. Todėl jie ir neturėtų būt varginami. Ir labai apgailėtina, kad jie kartais net kan-kinami. Gyvuliai dažnai gelba žmogų jo darbuose. Žiūrint ir tik į paukštelius, matyt, kokie jie darbštūs, kaip jie triūsiasi dėl savo pero.

Taip ir žmogus turėtų pavasarį darbuoties. Darbštumas yra apsirūpinimas. Jis ir padaro negalima, kad vokiečiai bei prancūzai galėtų peikti lietuvius. Peikimo neužsipelno darbš-čios moteros. Ko daugiau pasidarbuojama pavasarį, to dau-giau tada yra ir džiaugsmų. Tai reikia apgalvoti. Dievas labai daug visa ko suteikia žmogui, o jis dar niurna, kad kartais nėra to, ko jam reikia.

Paukščiai nutyla, kad erelis atlekia ir į juos kalba. Net gandras tada nusilenkia ir primena Dievo nustatytą tvarką, kaip visa kas gerai sutaikyta, kaip visiems duota, kas reika-linga, kas maitina. O žmogus dažnai pasireiškia tam prie-šingai. Tiesa, ir paukščiuose yra visokių sukčių. Visdėlto jie nėra tokie nelabi kaip žmonės.

Kartą paukščiams pasikalbant, jie buvo smarkaus sušu-kimo išgandinti. Vienas ponas persivalgęs ir apsigėręs volio-jos ant žemės ir šūkavo keikdamas Dievą, kad ir pragaras nu-sigandęs pradėjo rukti ir visi bedugniai prasivėrė. Yra ži-noma, kaip ponai keikdami rėkia. O būrai rėkaut nuo jų ir išmoksta.

Šikšnosparnis pasidrašinęs klausia poną, kas jam atsitiko, ar gumbu sergąs, ar perdaug valgęs, kad visa kas iš pilvo ver-žiasi laukan. Taip juk tūlas yra susirgęs ir miręs. O dabar tas ponas tiesiog dūksta ir apverčia stalą, kad šunys prišokę nuo grindų valgius pradeda ėsti. Bet ponas pagriebęs peilį piaujausi gerklę. — Nusigando šikšnosparnis, kad palėkt neb-galėjo, o pelėda pradeda skaudžiai dejuoti dėl žmogaus sugriu-vimo.

Taip žmonėms pasikalbant, vienas jų tam priešinas. Piliounys, vadinasi pilių savininkai, neprisivalgą vis linksmai kasdien, ir nesilinksminą vietovių žmonės. Lietuviški išminčiai, filosofai, taip kvailai nekalbą. Reikia pirmiau atsižiūrėti į pačių gyvenimą, kiek čia visokių nelabumų, kaip piemenys ir vaikai mušami, kaip visokius nesmagius žygius reikėjo jaunais laikais atlikti.

Kitas bet prisimena, kaip vaikai ir linksminas, kaip žaidžia, jodinėja ant lazdos ir botagais pliauskėja, mergytės jau iš lopų margas sau lėles sugrabinėja, o net didžiūnų vaikai su būrų vaikais susisėda arba purvus krapšto ir visokius niekus daro ir taip pavasari švenčia. O suaugusiems vis yra visa kas darytina, visokius nešvarumus valyti. Vargsta ne vien būrai, bet ir ponai ir jų vaikai. Pirmas žmogaus dalykas yra vargti ir verkti. Dar nei vienas neužaugo vis besijuokdamas, neiškopo iš lopšio neverkęs.

Prieš visa tai reikia stebėti kylančią dienų šilumą, kaip visa kas gyvena ir pradeda džiaugties. Visi paukšteliai linksminas ir sumišai skraidydami juokias. Keli jų kiaušus deda, išperi iš jų jaunuosius ir vargsta su jais juos augindami. Bet jie negalvoja apie tai, kokį triūsą jaunieji jiems padaro. O tai ir žmonės patiria iš savo vaikų. Kartą jie žaidė ir linksminos, o tada netrukus jau yra darbų ir rūpesčių.

Taip jau Adomas, pirmasis išdykusio pasaulio žmogus, su savo Ieva džiaugėsi pavasariu sode, o padarė visiems daug vargelių slapčiomis ragaudamas uždraustas gėrybes. Išmestas iš rojaus, jis bėginėjo su savo Ieva kailiais apsigobęs po laukus ir tamsoje pasislėpė po krūmais. Bėginėjame taip ir mes, kaip nors nusidėję. O pirmieji vaikai susivaidijo ant lauko, ir brolis užmušė brolių. Visa tai dabar ant mūsų užgriūva. Ir geriausiai pasielgsime nusilenkdami Dievui.

Žiemos šalčiai yra praėję ir nakčių tamsa vis trumpėja. Saulė kyla ir džiovina, brinkina laukus, ragina žolę kelti. Ir mes galim uostyti ir garbinti margą pavasari. Daug darbų mus šaukia, turime eiti į baudžiąvą. Visa kas darytina, kol nėra baigta, ko laukai laukia iš žmogaus, ir bus pribręsta, kas tada gabenama į skūnes, kad vėl bus galima pasimėgti skaniais valgiais.

Į tai tinginys atsiliepia, kad galėjęs atsilsėti žiemos laiku ir sėdėt prie šiltos krosnies, o dabar reiks tvirties už darbo. Tada ašaros pradeda riedėti, o motera, gražydama rankas, verkia, kad reikia ją raminti. Juk nėra reikalo taip labai varginties naujais darbais. Tūli yra labai protingai patarę darbą nusitverti tik pamažu. Ypačiai jaunas žmogus turi savo jėgas branginti.

Tai pasiklausęs išmintingasis sako, kad tokios kalbos lietuviams padarančios tik gėdą. Kurie taip galvoja ir elgiasi, pasilieka vargingume. Lietuviai nenori vengti jokio darbo. Tiktai darbščiajam Dievas suteikia, kas gyvenimui reikalinga. Jis gelba tą, kurs mielai imasi darbo. Norint gyventi nebadėdams, reikia prisiveikti, krutėti. Todėl eikime į darbą ir tada, kad amtmonas mus apšaukia, kad jis keikia ir lazda mums gresia.

Bet gyvulių neturėtume kankinti, kad su jais dirbame. Kaip būtų, jeigu jautis su žmogumi elgtųsi, kaip jis su juo? — Niekomet neturėtų žmogus mušti gyvulį ir pats pasidaryti gyvuliškas.

Tik žiūrėkime, kaip linksmi veršiukai šokinėja, kaip eryčiai su paršiukais žįsdami spardos, kaip vištos ant laktų daug iškarkina kiaušų, kaip vištyčiai riedasi iš kiaušinių ir žąsyčiai iš jų veržiasi. Taip ir mes linksmi eikime darban, berkime sėklą į dirvą, švėskime pavasarį ir rūpinkimės tuo, kas reikalinga ateinančiam laikui.

Vėl įsikiša žmogus, kurs mėgsta daug valgyti. Jis sako, kad viskas žiemos laiku suvartojama ir tenka pagaliau vis vargti. Visos išteklos padingsta, kad nežinai kuo pasisotint. Kiek visur ir buvo sukrauta, viskas tuštėja, kad ko neverkti turi.

Į tai atsako protingas žmogus, kad reikia sėti tiek daug, kiek tik jau galima, bet visa saikiai suvartoti. Šykštavimo reikia gėdytis. Moteros nori, kad vis daugiau būtų sėta ir linų. O kad žiemą verpdamos ir ausdamos darbuojasi, jos pavasarį darže visa ką veikia, sėja daržovių visokių ir besipurtindamos linksmi baigia pavasarį.

VI

V A S A R O S D A R B A I

Apie juos Kr. Donelaitis pradeda kalbėti šiais žodžiais:

Sveiks, svieteli margs! Šventęs pavasario šventes;
Sveiks ir tu, žmogau! sulaukęs vasarą mielą.
Sveiks kvietkelėmis pasidžiaugęs, sveiks prisiuostęs;
Sveiks, Dieve, duok! sulauk dar daug pavasario švenčių
Irgi, sulaukęs jas, vis sveiks ir drūts pasilinksmink.
Taip, Dieve, duok kožnam, kurs mūsų Lietuvą garbin
Ir, lietuviškai kalbėdams, baudžiąvą seka,
Tam, Dieve, duok sulaukt kasmet pavasarį sveiką,
Ogi pabaigus tą, po tam ir vasarą linksmą“.

Sako Kr. D., kad taip sveikinęs savo kaimynus doras lietuvis, juos kviesdamas į baudžiąvą. Toliau jis kalbėjęs, kad sveikas kūnas, kurs mielai nutveria darbus, yra didžiausia bei brangiausia Dievo dovana. Su tokiu kūnu žmogus gali ir skūpai valgydamas, bet vis būdamas dėkingas Dievui, sveikas atsiilsėti. Jis geriau gyvena negu tas, kurs labai pasipuošęs atsišėda už stalo ir dūšaudamas ir vis sirgdamas nutveria šaukštą. Geriau jam negu ir tam, kurs dėl visokių nedorybių bijosi dangaus. O labai didis vargšas yra godišius, kurs nuogas klūpo prie pinigų skrynios ir skaito savo grašius vaitodamas ir nedrįsta išimti iš jos nors vieną ir išleisti tam, kas reikalingiausia.

Mes, lietuviai, tiesa, esame vargingi, bet sveiki, kad ir labai prastai gyvename. O ponai dvaruose ir miestuose serga visokiomis ponų ligomis, kadangi pašiepia būriškus darbus ir tingėdami penis visokiais nusidėjimais.

Taip vienam kalbėjus, kits senas žmogus primena, kad saulė jau nebekyla, bet slenka žemyn. Ir visa gamta pakinta. Žemės vainikai pradeda vysti, žolelės sulinkti. Daržuose veikia nebėra to, ko skynėsi moteriškos rankos pasidžiaugt margomis grožybėmis nors trumpai.

Bet ir paukščių giesmelės nutyla. Visdėlto gyvumas lizduose įsigali. Paukšteliai kartoja savo tėvų dainas cypdami. Viskas pakinta. Taip ir pasidaro kitoks žmogaus gyvenimas. Auga, pražydi, linksmas ir vargsta žmogus, kad pagaliau ir jis nusimano esąs kaip vystanti žolelė.

Taip žmonėms besipasakojant, pasirodė vakmistras ir besispardydamas pradėjo baisiai keikti, kad viskas su visais daiktais sudrebėjo ir visokie paukščiai bei gyviai nusigando, rupūžės bei varlės su vaikais į vandenį šoko, žiurkės su pelėmis irgi pelėdomis dėl tokių baisybių jau alpti pradėjo, o žvirblių daug pusgyvių nuo stogo nupuolė.

Vienas tųjų, kurie tai išgirdo, prasitarė nusistebėdamas, kad gali žmogaus liežuvis taip velniškai šūkauti. O taip kas dieną pasidarą. Ir veikiai pasirodė šaltyšius ir paskaitė laišką, kuriuo būrai liepiami stoti į baudžiąvą. Greitai ir skubinosi tai kitiems pranešti.

O kai naujoji diena aušo, visas pulkas susirinko ir tinkamai apsitaisę su savo kabliais ir šakėmis bėgo į darbą, kaip šiaip nedarydavo būrai. Ir tada prisiminė mirusį amtsrotą, kurs vis toks malonus buvo. Koks jis geras buvo žmonėms! Visi jį todėl ir labai mylėjo. Vis jis užtarė tuos, kurie vargo. Gailėjosi jų. Niekuomet nekeikė. Tiesa, kartais jis turėjo ir barti. Bet tada kalbėdavo vokiškai. O norėdamas žmones pagirti, jis vis prašneko lietuviškai.

Kartais būdavo ir išdykėlių drąsuolių, kurie manė esą gudresni kaip jų ponas ir moką visa geriau tvarkyti. Bet toks elgesys nepritinka būrui, sako vienas. Mes negalime gana gailėtis todėl, kad amtsrotas yra miręs, ir negana jo atsiminti, jį pagiriant. Dirbkime ramūs, koks sunkus ir būtų mūsų darbas! Joninių Šventę juk vis galėjome švęsti.

Pati gamta šaukia žmogų į darbą. Darbštus būdamas, ir vargingas našlaitis gali praturtėti. Būdavo laikų, kada žmonės dar sunkiau negu dabar turėjo dirbti ir buvo už tai labai mažai apmokami. Vis dėlto likosi ramūs ir pakentė sunkenybes.

Tiktai kai lietuviai prasimanė didžiutes ir peikti, kas lietuviška, viskas virto kitaip. Visas gerumas dingo, dorovė neteko reikšmės. Merginos nebemėgo gražių lietuviškų marginių. Lietuviški valgiai, kisielius, šiupinys, buvo peikiami, kuriuos darbštūs lietuviai vis mielai valgydavo. Dabar labiausiai geidaujama mėsos. Ir būras apskelbiamas, kurs savo bernams jos apščiai neduoda ir nenori mokėti augštesnes algas. Jį tada amtsrotas net muša.

Taip bloga visa kas pasidarė. Geras darbas retai kada dirbamas, o vis reikalaujama augštesnės algos. Tinginiai norėta vis dažniau ir įsivelti į visokias peštynes ir piktenybes. Bet vis yra malonu matyt ir daug gerai pasidarbuojančių. Visdėlto būras yra paprastai ypačiai miestuose peikiamas. O koks jis, ten juk maža žinoma. Labai dažnai iširodo, kad būras visa, ką jis daro, daug geriau apmąsto negu ponas. Tik jis nevisuomet išdrįsta pasakyti, kas tiksliau galėtų būt daroma.

Po Jokūbinių, kada rugiapjūtė baigta, visaip ir juokų daroma, pasilinksminama. Vaikinai atneša pinį, pabaigtuvių vainiką, ir šokinėdami suokia. Jaunuoliai stumia mergas į vandenį, moteros iš milžtvių aplieja vyrus, kad visai mirkyti pagauna pinį. Ir visi tik nurimsta, kaip vienas atneša, ką mielai valgo. Bet gaila, kad kartais jau perdaug valgoma.

Labai negerai pasidarė lietuviams, kaip Šveisteriai, vadinamas šveiciečiai ir prancūzai, apsigyveno tarp jų. Kartais, tiesa, tūlas lietuvis juos lietuviškai ir peikia, o tik dažnai blogą jų elgesį pamėgdžioja. Kai lietuviai dar buvo pagony, daug negerumų buvo jų gyvenime, bet ir dabar jų dar visokių yra. Todėl turime vis vienas kitą raginti dorai elgtiesi ir stropiai dirbti, jeib nebūtų mums nuodėmių ir Dievo dovanos laukuose nebūtų paliekamos sugedimui. Kur taip kas atsitinka, nėra žiemą, kas būtinai reikalinga. O einant į baudžiavą nebūtų galima imti su savim ko nors valgymui.

Moteroms patartina labai rūpinties linų rovimu ir iškaršimu. Būtų tikra gėda, jeigu vokiečės iširodytų darbštesnės. Linai neturėtų pasilikti laukuose. Jeigu tai atsitiktų, nebūtų žiemą, ką verpti ir austi galėtų. Nebuvo apsileidimų, kai moteros dar nesipratino vokiškai pasipuošti ir dar neprasimanė ir prancūziškai kalbėti. Bet ir vyrai turėtų žiūrėt, kad linai būtų laiku sugabenti. Šiaip juk jiems reikėtų eiti baudžiavon ir net į pamaldas sudriskusiais drabužiais.

Vasaros laiku ir grybai labai vertintini. Vokiečių moteros moka juos labai gerai džiovinti ir net Karaliaučiuje pirkliams išparduot ir tada ką nusipirkt. Grybai tūlus valgius padaro labai skanius. Pažįstamos yra visiems plempės, rudmėsys, storkočiai, baravykai, jautakiai ir baltikės, gruzdai irgi bob-

ausės. Pagardinti galima jais barščius ir šiupinį. Neturėtų būt pamirštami ir riešutai. Juos reikia skinti. Labai jie yra verti žiemą ir naudingi. Vokiečių moteros prisipila jų pilnas bačkas ir neša juos žakais pardavimui. Dažnai jie labai pagaidaujami.

Apie tai tūli vyrai maža tegalvoja. Jie labiau mėgsta tabaką ir visą trobą jo dūmais prismardina. Bedantės senutės,

tiesa, riešutų kramtyti negali, bet merginos ir jaunuoliai tas gėrybes labai vertina. Ypačiai žiemą verpiant ir audžiant, riešutai labai vartojami.

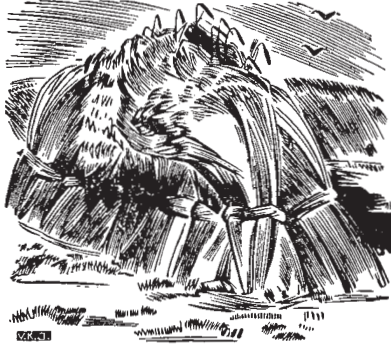
Apie tokius dalykus būrai, vasaros darbus dirbdami, dažnai pasišneka. Jie nusigąsta, kad vakmistras pasirodo ir pra-

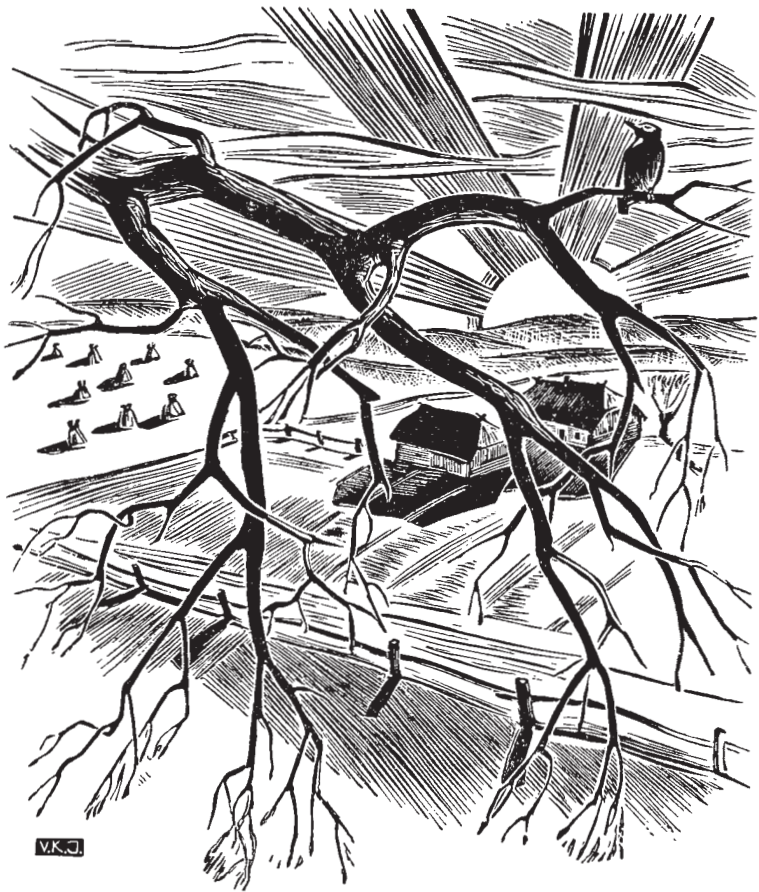
deda rékauti. Bet kartais ir gražiu būdu kalba apie Dievą ir jo dovanas, kurias iš naujo suteikia žmonėms vasaros laiku, kada ištekliai jau yra suvartoti.

Vyriausia reikmenė žmonių yra Dievą garbinti už tai, kad Jis vis iš naujo jiems visai ką dovanojo, kas jiems reikalinga ir iš ko gali mokėti, kas liepta, mokyklai ir bažnyčiai.

Pagaliau vakmistras dar ypačiai ragina darbuoties, kad nereikėtų jų bausti. Ir jis baigia sakydamas: „O kad jūs susieisit vaisiams, švest rudeni riebų, neužmirškite irgi manęs ir mano namelių.“

Dievui garbė, kad yra vis dorų lietuvių, kurie mylėdami Dievą, ne tiktai vertai pasielgia, bet ir savo namus mandagiai valdo. O kad jiems ir visa ko trūksta ir jie turi vargti, tūlų namai yra tokie, lyg būtų šventnamiai (bažnyčios), o stalas kambaryje kaip koks altorius, ant kurio šventos knygelės padėtos. Jų vaikeliai gražiai auginami ir mokinami. Visi jie, su tėvais prisidirbę ir triūsineje, pasidžiaugia saldžiomis giesmėmis ir pasidaro taip šio amžiaus vargus sau lengvus.

VII

RUDENIO GÉRYBÉS

Pradžios žodžiai apie tas gėrybes šitieji:

Ant, saulelė vėl nuo mūs atstodama ritas
Irgi, palikdama mus, greita vakarop nusileidžia.
Vei, kasdien daugiau ji mums savo spindulius slepia,
O šešėliai vis ilgyn kasdien išsitiesia.
Vėjai su sparnais pamaži jau pradeda mūdraut
Ir, šilumos atstankas išbaidydami, šlamščia.
Todėl ir orų drungnums atvėsti pagavo
Irgi senystę jau graudena kailinius imtis.
Bobą su diedu blogu pas kakalį siunčia,
O kitus atšilt į stubą ragina lįsti
Ir valgius drungnus bei šiltą viralą valgyt“.

Pradėjęs taip kalbėt apie rudenį, Donelaitis toliau taria, kaip žemė, lytaus išmirkyta, verkianti, kad vežimų ratai jos nugarą drasko. Vis daugiau arklių turi vilkti vežimus. O žmonių drabužiai ir batai išmirksta. Visiems tenka braidžioti purve. Ir tūlas tada dejuoja: „Ak, kur dingot, giedros jūs gi pavasario dienos, kaip mes, pirmąsyk stubos atverdami langus, šildantį šiltos saulelės spindulį jautém! Lyg kaip sapnas koks, kuri miegodami matom, ogi nubudę jį po tam trumpai pamirėjam, lygiai taip prašoko mums su vasara džiaugsmas“.

Visi laukai liūdi dėl grožės, kuri kas dieną greičiau nyksta. Ir veikiai jie atrodo kaip apleistos kapinės. Sodų ir miškų lapai krinta, vėjams užiant per juos. Kur meška žindė savo vaiką, kur briedis buvo gąsdinamas vilkų, kurie mokino savo vaikus kaukti ir plėšti, kur vanags vištas vogė ir varnos mažuosius žąsyčius, ten dabar viskas, kas buvo linksma, pradingsta. Ir paukštelių dainelės nutyla.

Kaip girioje, taip daržuose grožybės išnyksta. Bet žąsys ir antys vis dar vandeny pliauškia. Ir gaidžiai bei vištos vis dar kaip šiaip krapštinėja ant mėžinio. O jie nėra šeriami dėl jų „šventų dainų“. Jų balsai giriami tik dėl jų mėsos.

Daugiau reikia rudens laiku žmonėms namuose ir virtuvėje triūsti. Visa ką reikia priruošt šaltiems laikams. Taip tada ir visai darbuojasi ir seni. Ir susilaukia kvieslio, kurs, puikiai apsitaisęs, prašo ateit po savaitės pas kaimyną į vestuves. Mielai tai priimama. Ir tęsdami savo darbus, kalba apie pakvietimą.

O savaitėi praėjus, visi ruošiasi vestuvėms. Merginos ir moteros gražiai pasipuošia. Vyrų, apsiavę naujas kurpes, žirgus pažaboja ir balnoja. Ir visai prisitaisę kyli džiužadami į vestuvių namus. Ten tuojau ir yra gerai vaišinami.

Tuo tarpu jaunu du šventnamyje žegnojamu ir grįžta į namus. Kvieslys jodamas vis spardo savo žirgą. O neturėtų

tai daryti. Arklys vis labai reikalingą darbą atlieka žmogui. — Bet visi naujavedžius širdingai pasveikina. Visi atsistoja už stalų. Tėve mūsų tariama. Ir prasideda vaisės. Jose yra ir visokių mėšų. Valgoma, geriama ir labai visai pasikalbama. Daug apie tai tektų pasakyti.

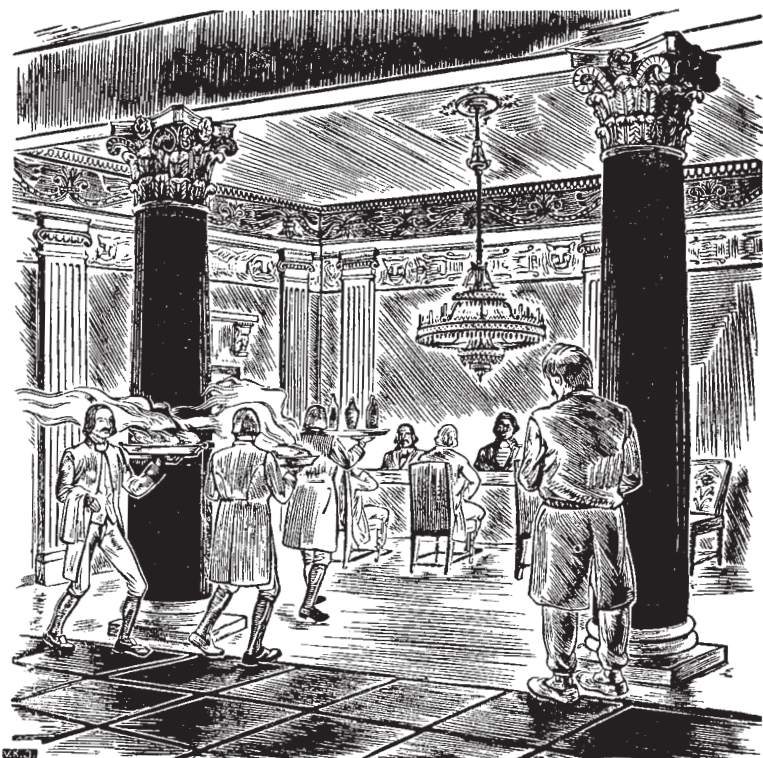
Po apstaus pasivalgymo ateina muzikantai. Ir tada prasideda linksmi žaidimai ir lietuviški šokiai. Bet kartą staiga įsiveržė du nekviestu vyru. Ir visi svečiai lyg nusigandę nutilo. Muzikantai pasitraukė. Bet vienas namų vyras griebė beržinį, ėmė drožti išibrovėlius ir išmetė juos laukan. Tada vėl buvo galima linksmai paviešėti.

Ir pasikalbėta apie visa ką. Atsiminta, kaip žiemai reikia rūpintis įsigyti visokių išteklių. Mėsai turi būt pjaujami sparnuočiai ir galvijai, avys ir kiaulės skerdziamos. O kas šiaip reikalinga mitimui, tenka susidėti. Žmogus turi žiemos laiku galėt atsigaut po sunkių darbų, jeib įstengtų dar toliau darbuoties.

Labai daug žmogui užduota. Baudžiava priverčia visa ką daryti. Reikia mėšlus vežti į laukus ir kratyti, reikia arti, akėti, sėti. O visam pribrendus, dağą vežti į skūnes. Tada dažnai atsitinka, kad turi tenkinties riekele sausos duonos ir vandens gerti iš upelės. Prakaitas nuo veido lašėjo. Daug reikėjo žmogui vargti. Bet visam pasibaigus, galima vėl ir skaniai pasivalgyt. Tam Dievas duoda visas rudens gėrybes. Jomis visų pasimėgstama.

Ir pasakoja vienas, kaip jis matęs, ką ponai valgo. Paveikė jį tai tokiu bjauriu būdu, kad jam labai negera pasidarė ir jis vėmti turėjęs. Pradėję valgyti be maldos, be rankų šventai susiėmimo, ėda kaviarą ir kitus neįmanytinus valgius. Visai nusigandęs kone dvilinkas pro duris iššokęs ir namon parjojęs.

Bet tada jau kitas pataria vis būt saikiems. Kurs labai daug ir visa ko valgo, lengvai pasidaro ubagu. Tris kartus valgyti kasdieną užtenka ir tiktai kartais dar ketvirtą kartą, bet ne taip apščiai kaip vestuvėse arba krikštynose. Elgiasi tiesiog beprotiškai, kurs perdaug valgo. Nėra tai reikalinga, bet labai kenkia. O valgiai tokiu būdu tikriausiai eikvojami. Valgyti

reikia tai, kas sveikatą stiprina. Tam labai tinka visokios daržovės, vaisiai, avižos, žirniai, bulvės ir dar kita kas. Labai tai skanu ir gardu.

Toliau ir primena, kaip jau esą visokių lietuvių, kurie kalba kaip vokiečiai ir pratinasi šokti kaip jie. Jie jau ir dainuoja vokiečių dainas ir keikia kaip vokiečiai. Taip kitiems lietuviams jie vien tik gėdą padarą. Vis jie jau ir bėga į smukles. Tam Dievas mums nesuteikia rudens gėrybių. Tiesa, kūnui reikia prikišt, kas jam reikalinga, reikia juo pasirūpinti, bet protingai, o ne kiauliškai.

Visi žmonės gimsta lygiu būdu nuogi ir minta pirma iš motinos, auga ir įgyja kūną ir protą. Bet vis jie pasidaro skir-

tingi. Dievas jiems paskiria vis ir kitokias gyvenimo sąlygas. Būras, tiesa, dažnai peikiamas. Visdėlto jis tas yra, kurs kitiems tai užpelno, kas jiems mitimui reikalinga. Netgi ponas tam kreipiasi į būrą.

Daug apie tokius dalykus ir kiti prasitaria. Bet vienas tad ir primena, kaip lietuviškas šaltyšius gavo antausį iš amtsroto, kad visas jo garbingumas nieku pavirto. O jis, būdamas dar jaunuoliu, buvo giriamas ponų, būrų, bernų ir mergų. O dabar senatvėje turėjo pakešti tokią panieką.

Prasitarė tada ir vienas senis, kad ir jam taip esą atsiti-kę. Pasenęs žmogus palygintinas į sunaudotą peilį. Jam buvę reikalinga visa ką daryti. Turėjęs kartais eiti net malkos vogti, jeib galėtų atiduot mokesčius, kurie liepiami, ir išvengt būt mušamam amtmono arba vakmistro. Kada bernas vagia malkos būro naudai, šis jam duoda dešros ir sūrio. Daug daroma paprastu būdu, bet kartais reikia klasingai veikti kaip žydui.

Čia tai priduria kitas, kad esą žmonių, kurie nemoka tvar-koj laikyti savo namus. Netgi kiaules turi savo kambaryje. Jų trobų sparai ir sijos pūva ir lopai ritasi nuo stogų ir po stogu lotgaliai kaba. Pravažiudams pro tokius namus, sustojęs žiūrėjau į juos ir bandžiau kaimyną pamokyti. O kai sužvengė arklys, sparai nuo stogo nukrito, langas išbyrėjo ir kiaulės su savo paršeliais pro jį kūliais išsiritu. Tokie tinginiai turėtų iš mūsų kaimo prapulti. Pabandžius juos pamokinti, jie tuojau atsiliepia su beržine, kad reikia smarkiai atsiginti.

Taip svečiams pasipasakojant ir vestuves baigiant, stai-giai žemė su visais daiktais virpėti pagavo. Didžiai nusigandę visi viešantieji kūliais ritosi iš svetainės, kad jų keli sveikas akeles išsibadė, o kiti rankas ar kojas palūžo. O visa tai dėl niekniekio nusitiko. Kaimynas buvo su šešiais kūlikais pradėjęs žirnius daužyti spragilais, kad svečių dauguma sau negandą pasidarė ir pelės po šiaudais kribždėti nebedrįso.

Tokiu būdu ir šiaip dažnai pasišnekama. Vis sakoma, kad trobos griūvančios, kad šalia drūtai kuliama. Dėl to žmonės ir kartais pasiskundžia Karaliaučiuje. Bet visa tai nieko gero jiems neatneša.

Atsitinka ir peštynių su visokiomis negeromis pasekmėmis. Buvo kartą vienas labai įnirtęs žmogus sunkiai sužeistas, kad turėjo būti nešamas į namus. Tuojuo jį apspito kelios moteros, norėdamos jį gydyti visokiais vaistais. Bet vos joms tai pradėjus daryti, jis atsigavo, pašoko ir išmušė jas iš savo namų.

Tūli nemėgsta klausyties tokių kalbų. Mieliau jie atsime-
na tuos laikus, kada žmonės dar buvo geresni ir nepažino sve-
tomybių. Visi kaimynai gyveno draugiškai vieni su kitais, bū-
dami dori žmonės. O dabar jie dažnai taip visai kitokie. Gi-
riasi savo gerumais labai išdidę, ir apreiškia tik visokias blo-
gybes. Visa ką išmoksta iš svetimųjų ir visokių niekų iš
prancūzų.

Kalbama tad ir apie tai, kaip senieji tėvai nepažinę nei
pybelių, nei katgismų. O tik turėjo atminty šventus mokslus,
davė Dievui garbę ir ėjo mielai į šventnamį. Bet dabar pran-
cūziškai pasipuošę, jie vos kyšteria galvas į jį, greit bėga į
smuklę (karčiamą) žaist ir šokt, visa ką plepėt ir apsigert. Vis
tada yra ir peštynių. Tūli tada parmušti tąsosi ant aslos vem-
dami. Kartais ir vaikai savo tėvų nuvelkami į smuklę ir jų
pratinami jau siurbti. O paskui, vaikams bematant, pešasi
tėvai.

Tokie žmonės dažnai labai pikta kalba apie kunigą ir mo-
kytoją, nenori leisti vaikus į mokyklą, nenori atiduot mokes-
čius už pamokinimą, peikia ir bara mokytoją, kada jis turi
bausti vaikus. O jie patys juos augina pragarui. Bet ir tuo
dar nesitenkina. Jie bara lytų ir bara giedrų orą. Apie mo-
kytoją kalba, kad jis esąs nežinėlis, dar perjaunas ar vėl jau
persenas. Taip jau jie peikia ir kunigą.

Bet labai gera, kad yra ir dar vis daug garbingų lietuvių,
tikrų krikščionių. Jie garbin Dievą, yra geri tėvai, maldingi
žmonės, kurie savo namus ir savo šeimą geriausiai aptriūsia
ir dorina.

Taip, tiesa, jau vis būdavo pasaulyje. Žmonėse vis gyvena
ir būrelis teisiųjų. Tik jis dažnai mažesnis, kaip tųjų, kurie
atsikreipia nuo Dievo. Kristus kartą kalbėjo apie didžiąją su-
irutę prieš pasaulio galą, apie pekliškas baisybes, kada velnias

piktuosius pagauna į savo valią, juos suvedžioja velniškais mokslais vogimui, apgavimui, plėšravimui, ištvirkimui ir Dievo niekinimui. Tokia tai baisioji dabarties tikyba.

Mes, lietuviai, tokio pasaulio nepažinome ir laikėme tik prancūzus ir šveiciečius kaip žmonių gadintojus, o vokiečius tokiais, kurie nesigėdi keikti ir vogti. Bet dabar ir tūli lietuviai visai taip elgiasi ir ant mūsų visų tik užtraukia gėdą.

To neturėtute daryti, mieli broliai! sako dorasis. Mokinu jus būriškai ir lietuviškai. Greit bus Martyno diena, ir tada prieina Adventai ir Kalėdų šventė. Žiemos šaltis mus varys į trobas. Tada reikia rūpinties ir kitais ir kad gyvuliams nereikėtų šalti.

Teduodie Dievas mums maldingai sulaukt naujų metų ir vis kaip geriems kaimynams susieiti ir draugauti ir kaimyniškai pasisveikint.

VIII

ŽIEMOS RŪPESČIAI

Savo kūrinėlį apie juos Kr. Donelaitis pradeda šiais žodžiais:

Ant, žiemos narsai jau vėl rūstaudami grįžta,
Ir Šiaurys pasišiaušęs vėl mus atleikia gandint.
Vei! kaip ant ežerų visur langai pasidaro,
Lygiai kaip antai stiklorius įdeda stiklą.
Taipgi namai žuvų, kur varlės vasarą šventė,
Dėl barnių žiemos nei su šarvais užsidengia
Ir tamsoj miegot kiekvieną gyvulį siunčia.
Ant, laukus žiemys jau taip nugandino bardams,
Kad ir balos ir klampynės pradeda rauktis,
Ir purvynai jų teškėt ir šliurpt pasiliauja.

Toliau, sutrumpintai kartojant, Donelaitis kalba apie tai, kaip ruduo visus yra varginęs savo šlapumu, kad ir ponai išjoję, poniškai apsirėdę, labai pykinasi dėl purvų. Visi laukia sausos žiemos. Bet, visiems dar dūsaujant, jau ir pradeda šalti.

Žiemos vėjai plesdendami nubaido darganas į pietus, kur gandras miega. Ir žiema iš debesų iškiša savo galvą. Netrukus visi keliai pasitaiso, nors visur yra ir baltų kalnų. O kad vasaros laiku žmonės pasidžiaugė žiedeklėmis (gėlėmis), žiema jų kad ir kitokias susikuria. Barzdoti pušynai su garbanotais savo kuodais stovi įsiremę „kaip pūderuoti ponaičiai“. Bet nuogi žagarai po jų stogais stovi pasilenkę ir dreba raudodami, kad švilpina vėjai. Girios gyviai arba pasislepia urvuose susiglaudę, arba tupi ant virbo ir snaudžia, kad vėtros rūstauja ir dulkina sniegą.

Kaip žmonėms, taip ir paukšteliams pasidaro. Juos baido žiema į šaltą girią, o žmones į kambarius. Bet paukštelių prieglauda yra šalta, ir jie krankia miegodami. Žmonės gali pasikurti krosnis ir išsivirti šiltos sriubos. O paukšteliai turi šaltyje kaip ir šilumoje vis lygiu būdu apsitaisę pabūti. Kad žmonės kaitina saulė, jie vėsius užsimauja drabužius, o kad vargina šaltis, pasiima vilnoną arba net kailinius, ar ir lenda, kad laikas, į šiltą lovą. Bet paukšteliai vis pasilikti turi, kur jie ir vasarą buvo.

Veikiai girdėt girioje ir vilkai, kurie susibėga gaujomis ir temstant pradeda staugti. Jie pasigenda mėsos. O dabar jiems gresia badas. Bet tegul žiema juos tik baudžia! Vasarą jie yra daug smaugę, žudę ir édę bėginėdami per laukus. Pagiryje jie kaimenes užpuolė, kad piemenys juos vos pabaidyti išstengė. Net į kaimus vilkai bando išokti ir pasidaro pavojingi ir žmogui. Dabar tegul baudžia juos žiema.

Bet medžiotojai juos turėtų šaudyti. Reikalauja tai ir karalius. Būrai nuneša medžiotojams visa ką, jeib darytų, kas reikalinga. Bet kad jie girtauja, jie nedaro, kas jiems užduota. Ir tūli žmonės eina į giria, vagia malką ir nusišauja net briedį.

Tam priešinas teismus žmogus. Jis ragina taip nepasielgti. Nepridera ir vargšui būti blogam ir vangiam, neturi vogti ir apgauti. Kad lenkas arba žydas vagia, kad vokietis meluoja ir pasidrasina kitus apgaut, tai yra jų dalykas. Lietuviams yra šventa pareiga dorai gyventi ir teisingai pasielgti. O tik skundžiasi girininkas ir jo padėjėjas ir dėl jų. Ir yra tikra gėda, kad koks niekšas apgaudinėja ir girininką ir tada tuo dar girusi.

Tikrai liūdna gyventi tokiais laikais. Ponai ir jų tarnai — visi bėga peklon. Kartais jie net piktžodžiuoja apie Dievą. O dabar tai daro ir kiti. Gal tūli manys, kad taip jau perdaug pasakyta, labai visai jau perdėta. Vis dėlto visa kas žmonėse yra labai bloga ir nebelietuviška, nors visi, kurie iš visokių pasaulio kraštų ščia susibėgę yra, giria mūsų Lietuvą, valgo mielai mūsų valgius ir dévi mielai tokius drabužius, kuriais mes apsivelkame. Todėl turėtume ir vis pasielgti, kad galėtumėm lietuvius būrus tiktai girti.

Dievas lietuviams yra liepęs visus šventus įsakymus pildyti ir nedavę jiems valios artimą prigaut, jį apvogt ar šiaip ką blogą padaryti. Ypačiai žiemos laiku reikia tai prisiminti. Reikalinga ugnis atšildyti ir valgiams išsivirti. Bet ugnis gali greit ir nuostolių padaryti. Neapsisaugojant, baisūs dalykai įvyksta. Sudėga trobos, dar irgi ponų. Ir žmonės pasilieka tada ubagais.

Jau pypkį užsidedant, yra gaisras sukilęs, kurs kartą sunaikino visą kaimą. Tai jau tūliems lietuviams atsitiko. Todėl

turime vienas kitą gelbėti. Neturėtume pamiršti Dievą, kaip tai daro tūli vokiečiai. Ypačiai žiemos laiku reikia atsargiems būti, kada ugnis užkuriama arba žiburys uždegamas. Neturi sukilti nelaimė.

Apie tokius dalykus dažnai pasikalba kaimo žmonės. O kai kartą jų viršaitis jiems tai aiškino, supyškėjo šūvis, kad ir žemė su visais daiktais sudrebėjo ir langai, naujai taisyti, sudrisko, o žmonės taip nusigando, kad keli apgaišę po suolu nuvirto. Bet kiti iš trobos iššoko žiūrėt, kas čia darės. Būras, varnienos užsigeidęs, buvo liepęs bernui nušaut dvylika varnų. Ir tasai, pamatęs varną ant kraiko, šovė į ją. Bet staiga užsidedė skūnė. Ir netrukus supleškėjo visos kaimynų trobos.

Netrukus pasirodė ir amtsrotas su savo tarnais ir teiravos, kas čia nusikaltęs. Tai ištyręs, tuojau liepė tą būrą grandine surakinti ir ant rogių nuvežti nuteisimui. Po penkių dienų liudininkai turėjo teisme susivokti. Jie pasakė teisingai, kaip gaisras iškilęs. Bet nusikaltėlis atsiliepė labai drąsiai. Sakė, kad badas jį privertęs liepti šaudyti varnas. Vis dėlto jis buvo nuteistas.

Apie visa tai vėliau būrai pasikalbėjo ir atėjo vakmistras su paliepimu, kad visi viršaičiai turi amtsroto javus nuvežti į Karaliaučių. Amtsrotas ir įsakęs visiems žiūrėt, kad pinigai nepradingtų. Jam kiekvienas grašis buvo labai svarbus. Negalėdavo miegoti, kad buvo elgetai dovanojęs grašelį. Dar antrą rytmetį todėl jam ašaros riedėjo. Išleidus šilingą, jam sapne tai atrodydavo kaip nuodėmė. Vis turėdavo kas nors sergėti pinigų dėžę. Naktį jį žadino nuogąstis, kaip kad koks vaiduoklis būtų jo skrynią su skarbais į kaminą vilkęs. Todėl kas rytmetį jis ties ją ir pasiskaitė Tėve mūsų.

Grįžus viršaičiams iš Karaliaučiaus, jis tris žakus su pini-gais gavo ir labai tuo buvo patenkintas. Bet kai visus suskai-čiavo, jis pasigedo vieno šilingo ir visą naktį negalėjo miegoti. Antrą rytmetį pasišaukė viršaitį ir tą seną žmogų taip sumušė, kad jis po trijų dienų mirė. Vakmistrą jis taip pat mušė per ausį, kad tasai penkias dienas sirgo. Visus būrus, kurie buvo pardavę grūdus, liepė pliekt, kad taip vėlai buvo grįžę.

Visa tai kartą vėl prisiminus, vienas jų sakė, kad dėl to nereikėtų sielotis. Niekas pasaulyje neatsitinka be Dievo valios. Be jos jokie ponai negalėtų viešpatauti ir būrai neįsteng-

tų tarnauti. Kiekvienas turėtų, ką Dievas jam priskyres, su ramumu priimti, dorai atlikti savo darbus ir nuoširdžiai nusilenkti Dievui.

Savalninkas didpilvis gandina kaip žaibas būrus. O jis yra gimęs ir užaugęs visai taip kaip ir būras. Dievas liepia piktuosius bausti, bet teisiuosius kirst ir durt nėra Dievo liepiama. Blogai pasielgdamas ponas neprisimena, kad Dievas visa mato, ką jis daro. Dievas kiekvienam ir suteikia, ką jis yra užpelnęs.

Vis reikia visa ramiai pakešti, nors mes ir būtume vargdieniai, baudžiauninkai, bernai ir kaimenių kerdžiai ir šiaip

dar turį stenėt ir dejuoti. Ramdykime bent ašaras ir pasiliaukime verkę. Senasis labai malonus amtsrotas yra miręs. Ir viskas dabar daros kitaip. Bet reikia būt kantriems. Jeigu nedarytume, kas mums liepta, paimtų mums ūkį, ir mes turėtume nešti ubago krepšą. Dievas visa, kaip pažadėjęs, išlygins.

Apsvarstykime visuomet, kas darytina, kaip reikia rūpintis vaikais, kaip gyvuliai turi būt prižiūrimi. Dorasis lietuvis dėl visa to pasidarbuoja. Nors vokiečiai jį laiko paikučiu ir prancūzas jį pašiepia, visdélto jie minta iš to, ką lietuvis dagoja. Kam tik atsibaldė jie į mūsų šalį ir vargina mūsų Lietuvą! Jie būtų galėję pasilikti, kur jie nuperėti.

Bet nereikėtų daug apie tai prisiminti, sako kitas lietuvis. Gana užimti esame savo reikalais. O ir numanome, kaip gyvuliai yra dėkingi, kad juos šeriame. Jeigu galėtų kalbėti, daug gero mums pasakytų. Vasarą, tiesa, jie maitinasi ganykloje. Bet žiemą turime jais kaip ir savim pasirūpinti.

Taip mums laikas praeina. Senstame! Pragyvendami jaunatvės vasarą, nepamanome, kad prieš gyvenimo ruduo. Dienos greit pralekia. Kiekvienas auga lyg „iš pumpuro kopdamas“, maitinasi, prasilukština ir „paslėptą savo grožę parodo“. O tada visa tai ir vėl pranyksta.

Pergyvenę visokius metus, palikome daug to, kas sunku. O kad naujais metais saulė vėl pakils ir Dievas mus išlaikys, reikės dar daug visa ko patirti, ko dar nežinome.

„Tu, malonysis Dieve, tu dangiškasis Geradėji, tu matai, kada mes prasidedam ir kas mums reikės, išvydus pasaulio šviesą! Tu mums suteiki kūną su visais nariais, skiri mums verksmų dienas ir vėl kitas su visokiais džiaugsmiais. Vis nustatai jų skaičių“.

Taip tada baigiame metus ir pradedame naujuosius. Velykos jau artėja. Ir nauji triūsai, nauji darbai mūsų laukia. Įsigyti turime, ko mūsų gyvenimui reikia. Saulė pradeda jau baidyti visa, ką žiema mums atnešė. Girdėt netgi vieversių balseliai.

Taip vaizdavęs žmonių gyvenimą metų laikais, Kr. Donelaitis baigia Žiemos Rūpesčius šiais žodžiais:

„Bet be tavęs, tu dangiškas mūsų Tėtuti,
Nieks negali mums tekt, ką miela vasara žada.
Ką mums mačys priprovos, ką mūsų triūseliai,
Ar kad sėtuves ir naujus noragus nusipirkę
Art išsitrauksim ir grūdelius, kaip reik, pasisėsime?
Vislab bus niekai, ką veiksime argi pradėsime,
Kad žegnojanti rankelė tavo negelbės.
Tu mus išlaikei per visą prašokusį metą,
Tu dar ir toliau mus išlaikyti galėsi.
Ką mums vasara duos, mes, rods, numanyti negalim,
Bet Tu jau žinai, kiek mums reikės, surokavęs.
Mes glūpi daiktai, neišmanom tavo davada;
Ir tavo mislys, neigi bedugniai, mums pasirodo,
Kad mes, kartais per giliai pasidrasinę, žiūrime.
Taigi, Tėtuti! toliaus už kožną reikalą mūsų
Rūpink tėviškai, kad vėl jau vasara rasis
Ir mes vėlei ant laukų triūsindami vargsim“.

IX

Užbaigimo žodis:

Tautiškumas ir Žmogaus Taurėjimas

Sakoma, kad žmogus gyvena, jeib tikru žmogumi taptų. Jau akimis matyt, kaip žmogaus kūnas augdamas vis aiškiau skelbiasi žmoniškas ir jo kilmės ir tautos ypatumai vis geriau ryškėja. Bet vis reikia prisimint, kad žmogus pats, vadinasi jo esmė, yra kita kas negu kūnas. Ji yra tikrai slėpinys ir įgyja daugiau reikšmės gyvenimo laiku. Taip turėtų vis būti. Tam žmogus gyvena. Tik žmonės ne visi jau išmano, kaip jie taurėja, kaip jie žmoniškesni tampa.

Paprastai tikima, kad žmoniškoji esmė, būtent siela, gyvėja, šviesėja, jeigu ji daug visa ko patiria, vis daugiau pagėdavimų, siekimų, minčių jai kaupiasi. O tik nėra taip visai. Žmoguje tėra tuo vidinis turinys didėjęs. O labai svarbu yra, kad jo esmė sušvistų, kad žmogus save patį aiškiau numanytų ir visame, ką jis apreiškia, ką jis kalba ir veikia, liktųsi viešpatingas, visą savo gyvenimą iš giliausio savo vidaus nustatytų ir vairuotų. Tada jis būtų tikrai sąmoningas, tikrai žmoniškas žmogus.

Tokiam žmogaus esmės atsiskleidimui yra visa jo aplinkuma reikšminga, bet ypačiai tai, kas jam gimimu suteikiama. Kr. Donelaitis yra tai labai aiškiai numanęs. Todėl jis ir kartotinai ragina lietuvius visados laikyties lietuviškumo.

Žmonijos prasiskleidime kiekviena tauta su savo ypatumais yra reikšminga Kūrybos valios išdava. Todėl kiekvienas žmogus ir tegali geriausiai tobulėti savo tautiškume. Tiktai

jame pavyksta lengviausiai žmoniškos esmės atsiskleidimas. Kas žmogui prigimta, yra tarsi papėdė susivokimui paties esmėje.

Prigimimu jau žmogaus kūnui tenka visokios ypatingos jėgos, ypatingi gabumai. Ir jie skatina žmogų apsireikšti iš savo esmės, kuri tuo tada ir išigali. Toliau tad yra reikšmingos ir visos patirtys, kurios jam tenka juslių veikimu. O juslės yra kiekvienoje tautoje ypatingos. Pastebėta tai jau seniai lietuviuose spalvų ir garsų atžvilgiu.

Bet ir vidinės patirtys yra kiekvienoje tautoje ypatingos, būtent geiduliavimas, karščiavimai ir visokios kitos būsenos. Su jomis turi žmogus atsiskaityti. O jeigu jis ant jų viršų palaiko, jose pasilieka viešpatingas, tada jo esmė bręsta, žmogus tampa esmišku žmogumi. Bet jeigu jis savo geidulių, savo aistrų, savo akstinimų ir savo minčių pavergiamas, jo esmė kaskartą daugiau vysta.

Visam tam yra ir visokios gyvenimo sąlygos reikšmingos. Jos gali veikti teigiamai, bet ir neigiamai. Kiekvienam žmogui tiesiog prigimtas yra noras daug reikšti. Ir atitinkamai elgdamasis pakliūva visokiems sunkumams.

Mažos tautos žmonėms dar visa kas sukyla. Jie žiūri, dažnai ir po prievarta, į didžiąją reikšmingą tautą ir tiki patys daugiau reikšią, jeigu pasistengs jos ypatumus pamėgdžioti. Jie mokosi jų kalbą ir vadinasi pagaliau jau tos didžios tautos žmonėmis.

Vis dėlto yra taip, kad jų tėvai ir protėviai buvo kitokios prigimties, kaip tie žmonės, kuriems jie prisiskaito. O prigimtis pasilieka vis ta pati, kuri paveldėta. Norint nuo jos atsakyti, pasipriešinama Kūrėjo valiai. O skelbimas esant didžiosios tautos žmogum yra jau melas. Su juo žmogus iš karto savo esmėje menkėja. Užuoat kilęs ir geresniu žmogumi tapęs, jis smunka, nors ir būtų laikomas garsios tautos nariu. Tauresnis vis yra tik tas žmogus, kurs laikosi teisybės.

Norint išgyti aiškų sąmoningumą, kiekvienam žmogui daug reikiama prigimtoji kalba. Ji kuriasi iš prigimties. Pareiškiamoji prasmė, tiesa, yra sąmoningumo patiekiama. Žmoniškosios esmės budrumas padaro tai galima. O tai pasiseka ko

geriau, jeigu žmogus apreiškia tą prasmę tais garsais, kuriuos kalbėjimo padargai, žmogaus burna, gamina prigimtu būdu.

Jeigu vaikas iš pat pradžios pratinamas svetimės kalbos garsais apsireikšti, kalbėjimo nariai turi pasikeisti, nudėti prigimtą ypatumą. Pradžioje yra tam kliudymų, bet toliau iširodo ir koks mąstymo neaiškumas. Todėl jau senais laikais buvo patariama vaikus auklėti pirma motinos kalba. Jeigu ji iki tam tikro sklandumo išmokta, tada dar kitos kalbos išmokymas padaro galima visaip dar geriau ir lengviau apsireikšti. O tuo ir visas galvojobimas ir protavimas vyksta geriau ir aiškiau.

Lietuviams labai primintina tai, kad jų kalba viena seniausiųjų ariškųjų kalbų. Lietuviškojoje kalboje glūdi senųjų laikų žmonių ypatumų apraiškos. O tai yra didžio svarbumo. Lietuviams tuo palaikytos tos žmoniškumo vertybės, kurios dabarties tautose retai ar visai nebsireiškia.

Senais laikais žmonės dar nesavininkavo taip labai kaip šiandien. Jie buvo tūlais atžvilgiais daug žmoniškesni, vertino gyvumą daugiau negu daiktiškumą. Esamais laikais žmonės mato viso gyvenimo brangenybę daiktuose. Todėl labai mažai užjaučia gyvūnus, žinoma, ir žmones. Jų gyvybė yra baisiausiai būdu ir be jokio susimąstymo naikinama.

Prieš tai kaip tik lietuviai pasižymi savo užuojauta tam, kas gyva, vis yra greiti kitą gelbėti, gyvumą apsaugoti ir globoti. Šitas ypatumas su kalba tarsi nešėsi iš vienos kartos į kitąją. Visi, kurie tai yra stebėję, todėl ir ragina gyventi ir elgties protėvių būdu. O tai kaip tik darė ir Kr. Donelaitis.

Pasakomis, padavimais, dainoms ir jų gaidomis skelbėsi lietuvių žmoniškumas iš seniausių laikų iki dabarties. Pasidarė tai galima, kad tėvai vis kalbėjo vaikams, ką iš savo tėvų buvo girdėję. Nešėsi visa tai, visas lietuviškumo tūris toliau žmonių atmintimi.

Buvo numanyta, kaip svarbu tai yra, kas girdimu žodžiu gali būt paveldėjama ateičiai. Raštas visdėlto aukštesniems

luomams buvo žinomas labai senais laikais. Juk tūli jų žmonės mokslinos vakarų Europoje ypačiai tuokart, kai lietuvių tauta buvo politiškai pagarsėjusi. Ir tokie žmonės tada visa ką steigė Lietuvoj, net vienuolynus, kuriuose tada jie ir buvo vadai.

Bet užplūsta svetimo tautiškumo, raštas pasidarė labai reikalingas ir reikšmingas tautiškumui išlaikyti. Raštu tautiškumas lyg sukeliamas. Raštas yra regima kalba, kuri ir sunkiose sąlygose gali išlikti erdvėje ir laikuose ir žmonių tautiškus ypatumus stiprinti. Visa tai turbūt Kr. Donelaitis numanė. Todėl jo pastangos, jo skatinimai ir raginimai yra tautiškos ir taip pat žmoniškos reikšmės.

T u r i n y s

	Pusl.
I Lietuviškumo likimas	5
II Pirmasis žymus Lietuviškumo Pasiskelbimas Raštu	6
III Tautiškumo, labiausiai Lietuviškumo Įsigalėjimas .	8
IV Ypačiai pastebėtini Donelaičio Pasireiškimai . . .	11
V Pavasario Linksmybės	14
VI Vasaros Darbai	20
VII Rudenio Gėrybės	26
VIII Žiemos Rūpesčiai	34
IX Tautiškumas ir Žmogaus Taurėjimas	42

G. M. Z. F. O.
Visa No 5895/S
de la Direction de l'Education Publique
Autorisation No 4980
de la Direction de l'Information
„PATRIA“ Tübingen.

